

Wind tegen maar vrij uitzicht mee

*Verslag van een serie workshops over
leven en werken in het landelijk gebied
en
gesprekken met de bestuursraad.*

**WIND TEGEN
MAAR
VRIJ
UITZICHT**

MEE

Loesje

Postbus 1045
6801 BA Arnhem
www.loesje.nl

Inhoudsopgave

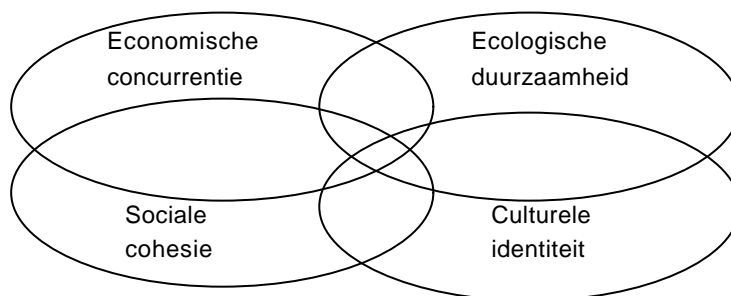
1	Inleiding	5
2	Workshops	7
2.1	Wat speelt er bij de (regio)directies? Waarom is het onderwerp belangrijk?	8
2.2	Stellingen	9
2.3	Stellingen van de directies	20
2.4	Hoe kun je sociaal-culturele aspecten meenemen in je eigen werk?	23
3	Gesprekken met de bestuursraad	27
3.1	Hoofdelementen uit het gesprek met de heer Chris Kalden	27
3.2	Hoofdelementen uit het gesprek met de heer Johan de Leeuw	28
3.3	Hoofdelementen uit het gesprek met de heer Ate Oostra	30

1 Inleiding

In het landelijk gebied is veel veranderd de laatste decennia. Vroeger wilde iedereen in de stad wonen. Men vreesde voor de leegloop van het platteland. Nu is het platteland juist een aantrekkelijke plek geworden om te wonen, te werken en te recreëren. Mensen zoeken er rust, ruimte, duisternis. Het platteland heeft dit nog volop te bieden. De van oudsher belangrijke productiefunctie van het platteland neemt daarentegen langzaam wat af in belangrijkheid. Deze ontwikkelingen brengen met zich mee dat wij als LNV'ers ook op een andere manier moeten gaan werken.

Bij het landbouw- en visserijbeleid is de laatste decennia vooral gekeken naar economische concurrentiekracht en, voor een deel, ecologische duurzaamheid. Bij het beleid voor natuur, bos en landschap zijn vooral de ecologische duurzaamheid en culturele identiteit in beeld. Het beleid voor de openluchtrecreatie richtte zich voornamelijk op economische concurrentiekracht en culturele identiteit. De missende schakel in het geheel is de sociale cohesie, ofwel gemeenschapszin. Deze bleef bij de drie genoemde beleidsvelden vrijwel steeds buiten beschouwing. De MKZ-crisis maakt evenwel keihard duidelijk dat je er wel iets mee moet. Het LNV beleid zou zich moeten richten op een evenwichtige ontwikkeling van deze vier componenten. We noemen dit het 'eiermodel'. Het ziet er zo uit:

Voor ons als projectgroep, betekent het bezig zijn met sociaal culturele aspecten in de eerste plaats dat je iets doet met de betrokkenheid van alle mensen, zowel van agrariërs, bewoners en bezoekers van het landelijk gebied. Dat betekent dat het werkkterrein van LNV niet langer begint bij het eerste prikkeldraad rondom het dorp, maar al in het dorp. Het betekent ook dat we behalve de belangen van de circa 200.000 agrariërs ook de belangen van bewoners (6 miljoen) en bezoekers (16 miljoen) meenemen in onze beslissingen. En dan niet vanuit eventuele knelpunten, maar juist vanuit het positieve, de kansen die de betrokkenheid van deze mensen biedt.

In de tweede plaats betekent het bezig zijn met sociaal culturele aspecten dat we de agrariërs niet langer alleen benaderen als ondernemers, maar ook als mens. Tot nu toe stimuleert LNV vooral het ondernemerschap, de economische concurrentiepositie. Sociale verbanden waarin mensen leven of emotionele verbondenheid etc. zien we niet, maar dat is juist de reden waarom boeren zo anders op ons beleid reageren dan we verwachten.

Voor veel LNV'ers lijkt bezig zijn met sociaal culturele aspecten een 'ver-van-mijn-bed-verhaal' wat in de werkvelden van andere ministeries valt. Dat is echter onterecht. Ook in de traditionele beleidsvelden van LNV is veel te doen op dit vlak. Denk aan de reconstructie en de MKZ-crisis. Het beleid heeft gevolgen voor individuen Het afsluiten van gebieden tijdens de MKZ-crisis bijvoorbeeld, raakt 16 miljoen Nederlanders. Het gaat er ons juist om in ons eigen werk te kijken hoe je een betere samenhang kunt krijgen tussen economische concurrentie, ecologische duurzaamheid, culturele identiteit en sociale cohesie. Dat betekent bijvoorbeeld ook dat we naast economische en ecologische doelstellingen ook doelstellingen op sociaal-cultureel gebied zouden moeten formuleren.

In de onderstaande tabel worden een aantal onderwerpen genoemd waarvoor LNV beleidsverantwoordelijk tot coördinerend is. Bevindingen geven aan dat we het dichtbij moeten zoeken dus in onderwerpen waar LNV beleidsverantwoordelijkheid heeft en waarbij dan een evenwichtige benadering van economische, sociale en culturele aspecten gezocht moet worden.

Zoekproces beleidsprioritaire onderwerpen

Beleidsrol van LNV verschuift van beleidsverantwoordelijk naar coördinerend

	LNV-beleids Verantwoordelijk	LNV-beleidsverant- woordelijk overige dept eigen beleidsdoelen	LNV coördinerend en overige departementen beleidsverant- woordelijk
Voorbeelden waarbij samenhang in economische, ecologische en sociaal- culturele aspecten gewenst is.	1. MKZ	1. Revitalisering Westland	1. mobiliteit landelijk gebied
	2. Reconstructie	2. Watersysteembenadering Tungelroysebeek	2. arbeid en zorg landelijk gebied
	3. Waddengebied	3. Kader ondersteuningsstructuur vrijwilligerswerk	3. BANS, vitalisering landelijk gebied
	4. Nationale landschappen		
	5. Veenkoloniën		
	6. Dialoog boer-burger (plattelandsbeleid)		

Een evenwichtige benadering vraagt voor alle LNV'ers een andere manier van werken. Daarom zijn er gesprekken met leden met de bestuursraad gehouden is er een serie workshops georganiseerd.

Bij de gesprekken met de bestuursraad ging het vooral om hoe de sociale en culturele aspecten een rol kunnen spelen bij de taakopvatting van ons ministerie.

Het doel van de workshops was de LNV'ers bewust te maken dat ze op een andere manier naar hun werk moeten kijken, dat ze als het ware een andere bril moeten opzetten. Een bril waarmee ook sociaal culturele aspecten van het beleid zichtbaar worden en een bril waarmee de belangen van alle 16 miljoen Nederlanders in beeld komen.

2 Workshops

In totaal zijn er in de periode november 2001 - april 2002 acht workshops georganiseerd: bij de vijf regiodirecties en bij de directies Landbouw, GRR en Natuurbeheer. Er namen 118 mensen deel. Jan-Bart Wilschut van bureau Doordewind leidde de workshops. Tijdens de workshops werd gestemd over 3-5 algemene stellingen en over één directie-specifieke stelling. Vervolgens was er een dialoog met als rode draad: "wat betekent het meenemen van sociaal-culturele aspecten in je werk voor jou persoonlijk?" en "wat heb je nodig om dit goed te kunnen doen?" Dit rapport geeft een bloemlezing van wat er tijdens de workshops naar voren is gebracht.

Sociaal Culturele Aspecten, ...deze woorden blijken niet bij iedereen eenzelfde beeld op te roepen.

Een impressie:

- Sociale voorzieningen in dorpen die verdwijnen – dorpshuizen, winkels, postkantoor, openbaar vervoer voldoende scholen, kindercrèches zorgboerderijen.
- Agrotourisme – boeren die het leuk vinden om wat voor het publiek te doen. Hoeves, kamperen bij de boer, wandelingen.
- Welbevinden van mensen, sociale contacten, hun plaats in het veranderde landbouwgebeuren.
- De culturele waarde van het landelijk gebied is voor een belangrijk deel bepaald door de landbouw. De rol van de landbouw neemt af, maar voor veel mensen moet die niet naar nul teruglopen, omdat daarmee ook de culturele waarde zou verdwijnen.
- Eigen identiteit, vooral regiospecifieke dingen; wat onderscheid zich in het platteland.
- Leefbaarheid. Hoe hou je een gebied leefbaar? Wat speelt er en wat is er voor nodig?
- Nieuwe doelgroepen die wij als LNV moeten benutten als jongeren, ouderen en allochtonen.
- Bewoners in het algemeen, niet alleen agrariërs. Een verbreding van het plattelandsbeleid.
- Wat bewerk je in het sociale leven met jouw ruimtelijke plannen. Het sociale leven van de plattelander maar ook steeds meer van de stedeling.
- Bij Gebiedsgericht beleid. Hoe speel je in op de culturen van een gebied en wat is de samenhang?

Sociaal culturele aspecten .... hoe ga jij daar in je werk mee om?

- Of ik er veel mee te maken heb? Ik werk aan plattelandsbeleid. Dan gaat het over wonen, leven en werken in het landelijk gebied.
- Ehh, tja, ik ben zo bezig met klussen, dat ik vergeet over dit soort dingen na te denken. Ik werk aan biologische landbouw, controle en certificering. Hoe slaat het beleid neer in het landelijk gebied, daar denk ik vaak niet over.
- Blanco, ik zie het alleen bij het krant lezen niet in het werk.
- Ik probeer te kijken hoe ik het in mijn eigen werkveld definieer. In mijn proeftuinen zie je duidelijk verschillen in cultuur, in menselijke processen.

2.1 Wat speelt er bij de (regio)directies? Waarom is het onderwerp belangrijk?

Een van de eerste vragen tijdens de workshops was: waarom hebben jullie ons uitgenodigd? Waarom vinden jullie het belangrijk dat er meer aandacht komt voor sociaal culturele aspecten in het beleid? Met name de aanwezige directeuren of MT-leden werden gevraagd te reageren. Hierna volgt een korte impressie van de antwoorden.

Directie Noordwest: de snelle ontwikkelingen in het landelijk gebied en de grote belangstelling voor het landelijk gebied vanuit de stad. Veel meer mensen willen er nu iets mee! Daarom moet je je nu afvragen: wat moet ik met het landelijk gebied. Voor ons dagelijks werk betekent het vooral dat we de samenhang moeten leren zien tussen economische, ecologische en sociaal culturele doelen. We hoeven het niet allemaal zelf te realiseren.

Directie Noord: de landbouw is niet langer automatisch de belangrijkste economische drager. We zullen rekening moeten houden met de maatschappij. Dat betekent ook dat er meer ruimte moet zijn voor het flexibel omgaan met regels. En we moeten rekening houden met de manier waarop de regels, zoals b.v. bij de MKZ-crisis, beleefd worden. Dat ligt bij stedelingen heel anders dan bij boeren.

Dit is bovendien een goed moment, nu de plattelandsbrief er is. Veel van wat er in staat willen we. Hier ligt een kans voor de regiodirecties. Het is een uitnodiging om meer lef en een eigen inbreng te hebben bij beleidstrajecten. Maar dan moeten we nu in actie komen en de ramen en deuren ervoor openzetten.

Directie Zuidwest: in deze regio is sprake van veel stedelijke druk in het landelijk gebied. Wij hebben daarom veel dossiers waar sociaal-culturele aspecten deel van uitmaken. Bijvoorbeeld het project recreatieve wensen van niet westerse allochtonen in Rotterdam. Je moet als overheid kijken hoe je het beleid kan aanpassen aan ontwikkelingen in de maatschappij, trends en veranderende waardenpatronen.

Directie Zuid: wij stoeien al jaren met het fenomeen dat we goed zijn in het spel van landjepik. "Dit is voor de boeren en dat is voor de natuur". Tweede waar we goed in zijn, is plannen realiseren voor de inrichting van die gebieden. Maar we vragen ons eigenlijk niet af waar doen we het nou voor. Zijn de mensen nou tevreden met die extra natuur of die boer met zijn land. Dat meten we nooit. We houden ons vast aan nota's maar voor wie doen we het? Zijn we een ministerie voor 6 miljoen of voor 16 miljoen Nederlanders? Een probleem is wel: hoe moeten we het operationaliseren; er zijn geen instrumenten op dit vlak.

Directie Oost: we benaderen boeren teveel als economische factor, te weinig als mens. Dit moet meer in balans komen, wat veel discussie vereist. We proberen nu in onze eigen projecten aandacht te geven aan sociale aspecten in het beleid en in de beleidsontwikkeling. Eerst hebben we geworsteld over de vraag "waar hebben we het eigenlijk over?" We hebben toen een project gestart om eerst te leren luisteren. Inmiddels zijn we met zo'n 20 organisaties 'in gesprek'. In die gesprekken komt een aantal aspecten steeds weer terug, zoals; 'kies voor maatwerk', 'eindelijk komen ze langs', 'wees open en transparant'.

Ook het beleidstraject 'actief burgerschap' speelt nu. Dat is ook al een meer mensgerichte benadering.

Directie GRR: het probleem met het plattelandsbeleid is dat we ons er wel verantwoordelijk voor achten, terwijl we er niet over gaan. Wat moeten we er eigenlijk mee? In de plattelandsbrief staat dat je naar analogie van het GSB een groot groene ruimte beleid moet krijgen. Om dezelfde aspecten als het GSB moet het gaan. Maar die bril kunnen we nog niet zo goed opzetten; we hebben nog te weinig kennis.

Bij plannen voor het landelijk gebied, de reconstructie bijvoorbeeld, moet je misschien meer van het leven op het platteland laten zien. Als recreant zie ik alleen dichte staldeuren. Misschien moet zo iets, dat je mensen directer betreft, ontmoetingen organiseren met wat er gebeurt in het landelijk gebied.

Directie Landbouw: sociaal-culturele aspecten: dat gaat heel erg over mensen. Eigenlijk vind ik dat onze directie drie afdelingen zou moeten hebben; dier, plant en mens. De mensafdeling zou als uitdaging moeten hebben: "het opnieuw verbinden". Dat kunnen we als LNV, als directie en als individu niet. De mens staat niet centraal in het beleid. 'Omdenken', daar moeten we aan werken. In de mens komt de samenhang tot stand, dus als je de mens niet ziet, zie je de verbinding ook niet en weet je ook niet wat je aanricht.

Directie Natuurbeheer : mijn kwartje viel bij een vrouwen netwerk in Assen. Daar kwam een verhaal aan de orde over betrokkenheid bij de omgeving. Die mevrouw vertelde van een natuurontwikkelingsproject en ze vertelde dat ze er weinig van begreep; waarom moest dat zonnig en waarom kon je er niet in? Toen dacht ik "we doen het nog steeds fout". Met behulp van het onderzoek 'Boomhut' hebben we wel geprobeerd naar maatschappelijke behoeftes te kijken. Dit hebben we ook verweven in de nota 'Natuur voor mensen, mensen voor natuur'. Het gaat erom bij zaken als recreatiebehoefte, openstelling en natuurontwikkeling aan te sluiten bij behoeftes die de mensen hebben.

2.2 Stellingen

Bij elke workshop zijn 3 tot 5 stellingen 'in stemming' gebracht. Vervolgens werden willekeurig voor- en tegenstanders uitgenodigd hun keuze toe te lichten. Dit prikkelde iedereen tot het maken van keuzes Per stelling wordt een korte bloemlezing gegeven met de "uitslagen". Uiteraard moet dit in de context gezien worden van een methode (lagerhuisdebat) om via stellingen de discussies te activeren en zo verschillende meningen op tafel te krijgen.

Indien men geïnteresseerd is in de afzonderlijk workshopverslagen kunnen ze bij een projectgroep lid van het EC opgevraagd worden (Zie colofon)

**IS DAT DE
MODERNE
VARIATIE
VAN DE
HERENBOER**

Loesje

GRONINGER YUP

Postbus 1045 6801 BA Arnhem www.loesje.nl

Als wij uitgroeien tot een ministerie van het Landelijk Gebied, verliezen we ons bestaansrecht.

Argumenten vóór:

“Als we ons profileren als ministerie van het landelijk gebied dwalen we af van onze kerntaken en krijgen ruzie met andere ministeries, zoals VROM.”

“Het uitgangspunt van LNV is dat er geen onderscheid te maken valt tussen stad en platteland. Je kunt dus ook niet verantwoordelijk zijn voor een onderdeel, maar ook niet verantwoordelijk voor heel Nederland. Wij zijn voor voedsel en groen. Voor het sociale en het culturele moeten we anderen erbij betrekken.”

“Als LNV uitgroeit tot ministerie voor het landelijk gebied, dan verliezen wij ons draagvlak bij de agrarische sector.”

“Als we dat gaan doen, komen er zaken bij waar we geen verstand van hebben.”

Argumenten tegen:

“In het EU-beleid is de tendens de verschuiving van het sectoraal beleid naar een breder georiënteerd beleid. Als we het ministerie van het landelijk gebied worden lopen we dus gewoon met die tendens mee.”

“We houden dan legitiem bestaansrecht omdat we beter aansluiten bij veranderingen.”

“Een ministerie a la van Boxtel. Dat werpt vruchten af: ze organiseren de samenwerking tussen departementen. Dat kan ook in de groene ruimte. Een bewindspersoon die coördineert.”

“ We zijn dat ministerie al lang voor mijn gevoel”.

“Als we niet uitgroeien tot zo'n ministerie verliezen we ons bestaansrecht”

“Het gaat erom dat je als ambtenaar maatschappelijk bewust werkt. Daarmee heeft je werk bestaansrecht, de organisatiestructuur is niet van belang.”

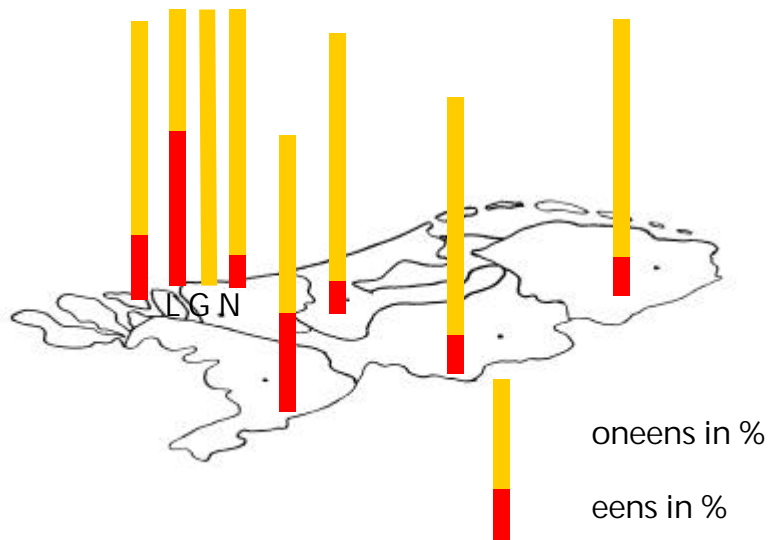
Conclusie:

Er ligt een kans en een uitdaging voor LNV om uit te groeien tot het Ministerie van Landelijk Gebied
--

Uitslag stemmingen stelling:

Als wij uitgroeien tot een ministerie van het Landelijk Gebied,

verliezen we ons bestaansrecht.

aantallen per directie	eens (%)	oneens (%)
Noord	2 (13)	13 (87)
Noordwest	2 (10)	18 (90)
Oost	2 (12)	15 (88)
Zuidwest	4 (22)	14 (78)
Zuid	6 (38)	10 (62)
Landbouw(L)	6 (55)	5 (45)
GRR (G)	0 (0)	9 (100)
DN/EC(N)	1 (9)	10 (91)

LNV'ers weten wel wat de koe en de grutto willen, maar niet wat de bewoners willen.

Argumenten vóór:

"Het is zo, maar het hoort ook wel zo. De koe en de grutto zijn nou eenmaal onze core-business."

"Wij zijn sectoraal bezig geweest. Er wonen meer mensen op het platteland die niet tot onze doelgroep behoren. In de beleidsontwikkeling moeten we Nederland meer betrekken. Wij zijn introvert."

"LNV'ers weten béter dan bewoners wat ze willen met het landelijk gebied, het gaat niet om de gebruikers."

"We willen niet weten wat de bewoners van het landelijk gebied wensen, want dan moeten we er ook iets mee."

"Hebben we ook het mandaat en de middelen om anders met de bewoners om te gaan?"

Argumenten tegen:

"De stelling is flauwekul, het gaat hier niet om het weten wat ze *willen*, we maken *beleid* voor de koe en de grutto, maar niet voor de bewoners. En daar worden we op aangesproken."

"Wij zijn al langere tijd bezig met luisteren, bijv. d.m.v. interviews bij boeren en bewoners."

"In het verleden hadden we een uitgebreid netwerk en daardoor een vrij goed zicht op wat bewoners willen. Nu hebben de medewerkers nog steeds wel kennis van wat de mensen willen, ook al doordat we aan de politiek gekoppeld zijn. De directe kennis uit het netwerk vervaagt wel."

"Bij alle acties in het landelijk gebied stellen wij eisen aan de inbreng van de bewoners. We stellen streekraden in en mensen kunnen hun eigen inbreng geven."

"Op rijksniveau moet je altijd een soort uitmiddeling van de burger maken."

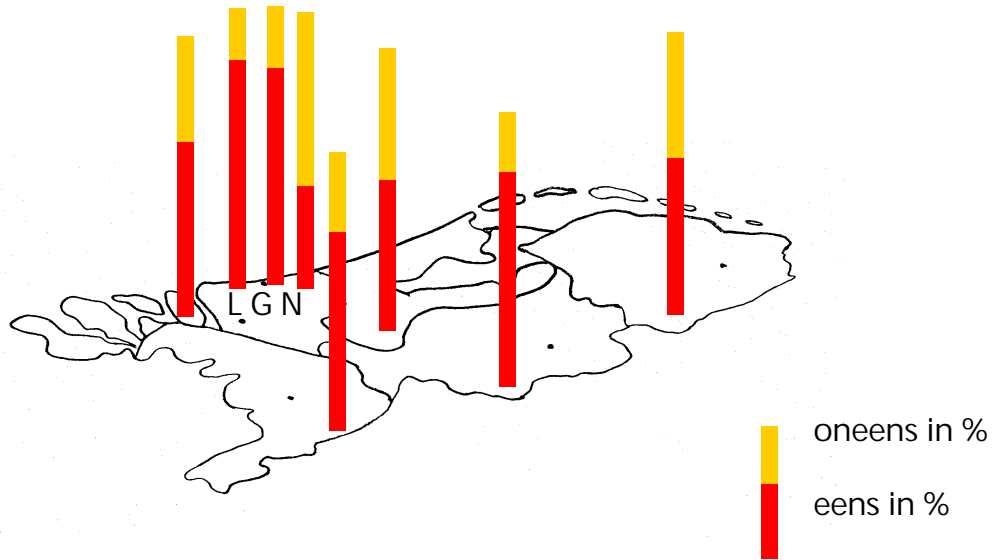
"LNV heeft teveel technische georiënteerde experts."

Conclusie:

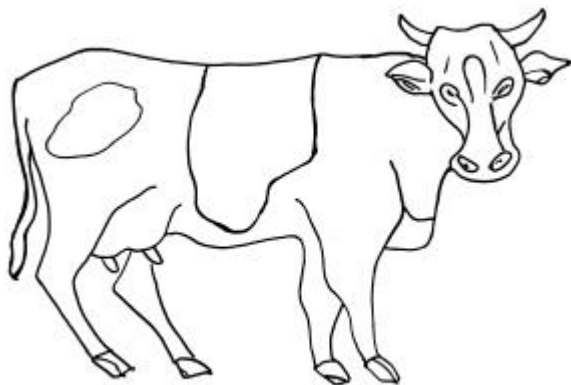
De meeste zijn het ermee eens . Deze houding past bij onze herkomst en hierop hebben we de meeste expertise. Anderzijds hebben we best al wat gedaan (wandel- en ruiterspaden). Maar daar communiceren we nauwelijks over.

Uitslag stemmingen stelling:

LNV'ers weten wel wat de koe en de grutto willen,
 maar niet wat de bewoners willen.

aantallen	eens (%)	oneens (%)
per directie		
Noord	8 (53)	7 (47)
Noordwest	10 (50)	10 (50)
Oost	13 (76)	4 (24)
Zuidwest	11 (58)	8 (42)
Zuid	12 (71)	5 (29)
Landbouw(L)	9 (75)	3 (25)
GRR (G)	7 (78)	2 (22)
DN/EC(N)	4 (36)	7 (64)

Wonen is een cruciale economische drager in het landelijk gebied; landbouw biedt een mooi decor.

(bij de directie Natuurbeheer is de variant "natuur biedt een mooi decor gehanteerd)

Argumenten vóór:

"Het geeft de huidige tijd weer. Het landelijk gebied is steeds meer een plek waar degenen die het economisch voor elkaar hebben een nostalgische woning betrekken. De rijke stedeling die de boerderij verbouwt tot villa."

"Bewoners kunnen zelf ook veel instandhouden. Boeren zijn daarvoor niet meer nodig"

"Er gaan veel rijke mensen in het landelijk gebied wonen, waardoor de prijzen van de huizen stijgen. Hierdoor vloeit er meer geld in gemeentekassen, via de onroerend zaakbelasting en andere bestedingen."

"Zelfstandige natuur is geen haalbare kaart meer, het zal altijd met functies gecombineerd moeten worden."

Argumenten tegen:

"Als de landbouw geen inkomsten meer geeft dan is er ook geen decor meer."

"Dit geldt voor de generieke landbouwgebieden, niet voor bijvoorbeeld de veenkoloniën en Noord Groningen enz.. Het is een geromantiseerde stelling."

"Mensen die nu in het landelijk gebied wonen genieten van de landbouw als decor. Maar zou natuur niet een veel mooier decor zijn?"

"Recreanten kiezen niet voor een landbouwdecor."

"Het is wel een duur decor om tegen te wonen. Als er teveel mensen komen die allemaal willen wonen in het landelijk gebied dan zijn we het gebied ook kwijt."

Zó mooi is het decor dat landbouw produceert nou ook weer niet altijd."

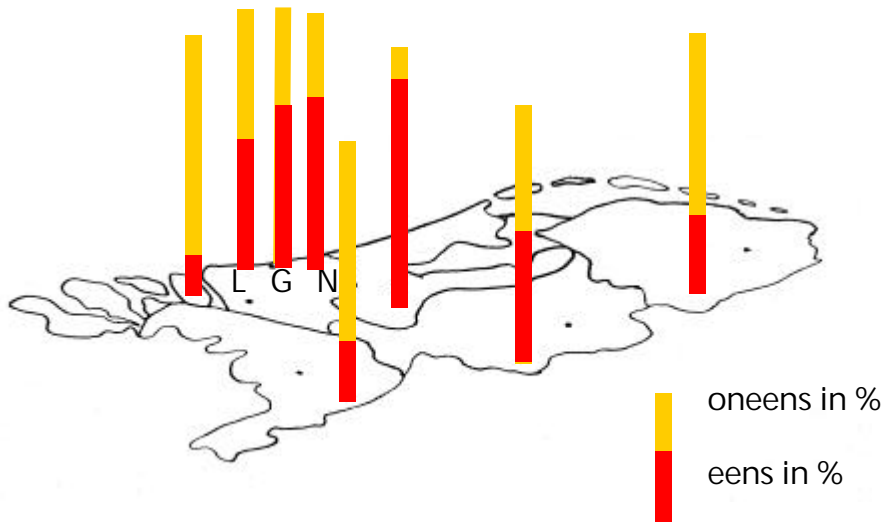
Conclusie:

Mensen kiezen hun woning vooral vanuit de woonomgeving die zij willen. Daarbij zijn (kleine) dorpen en het landelijk gebied erg in trek. De economische bijdrage zit niet zozeer in de bestedingen bij de plaatselijke middenstand maar in de bijdragen aan de gemeentelijke bestedingsruimte door de waarde van het onroerend goed en de bereidheid om te investeren in de woonomgeving

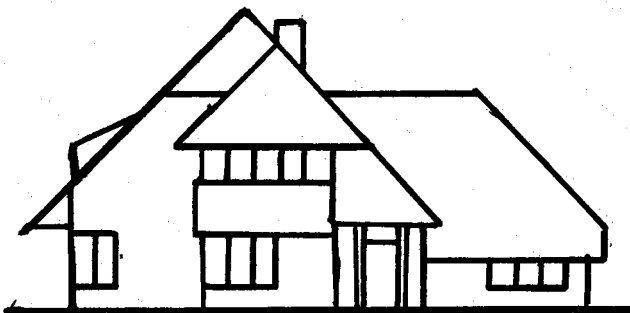
Uitslag stemmingen stelling:

Wonen is een cruciale economische drager in het landelijk gebied;

landbouw biedt een mooi decor.

aantallen	eens (%)	oneens (%)
per directie		
Noord	4 (27)	11 (73)
Noordwest	18 (90)	2 (10)
Oost	8 (47)	9 (53)
Zuidwest	2 (11)	17 (89)
Zuid	4 (24)	13 (76)
Landbouw (L)	5 (45)	6 (55)
GRR (G)	5 (55)	4 (45)
DN/EC (N)	7 (64)	4 (36)

Al die aandacht voor sociaal-culturele aspecten is een hype.

Het waait wel weer over.

Argumenten vóór:

“Was het maar een hype, dat zou betekenen dat er nu eens echt aandacht voor was!”

“Er is al nauwelijks aandacht. Er gebeurt wat (bijvoorbeeld de MKZ-crisis) en dan wordt er veel opgeblazen, veel emoties (media ook). Daarna zakt het wel weer af.”

“In deze tijd van individualisering is er geen tijd voor sociaal-culturele aspecten; er wordt wel veel over gepraat, maar er wordt niets mee gedaan; het blijft bij praten. Let wel: dit zou niet zo moeten zijn.”

“Aandacht voor sociaal-culturele aspecten verdwijnt. Wie maakt zich er nog zorgen over als de technologie, internet e.d. de afstanden steeds kleiner maakt.”

“De economie is bepalend. Gaat het economisch minder dan gaat sociaal minder spelen.”

“Nu het economisch wat minder gaat, hebben we er aandacht voor. Als het straks weer goed gaat, dan gaat het allemaal weer alleen om veel geld verdienen.”

Argumenten tegen:

“Als je geen aandacht hebt voor mensen, dan heb je geen draagvlak.”

“Het platteland krijgt een andere functie. De samenleving is echt veranderd. Er is dus sprake van een duurzame trend.”

“Aandacht voor sociale aspecten is basaal, een levensvoorwaarde. Het ethische oordeel is essentieel voor politiek.”

“Het werd hoog tijd. We weten inmiddels wel dat je richten op één facet, één sector niet genoeg is. Wil je zorgen dat jongeren niet vertrekken, dan moet je zorgen voor kinderopvang e.d..”

Conclusie:

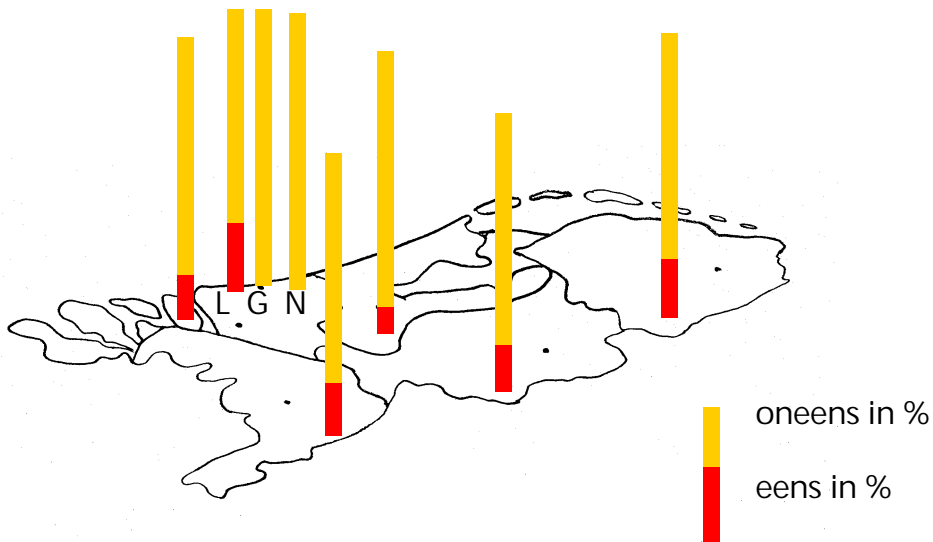
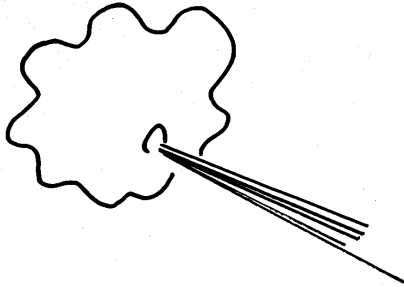
De noodzaak om aandacht te besteden aan sociaal-culturele aspecten wordt breed gevoeld. De vraag daarbij is vooral: hoe geven we het invulling, welke kansen biedt het om draagvlak te realiseren voor je beleid en welke elementen nemen we daarin mee? Ook de manier van communiceren komt vaak als thema terug. Onze terminologie is gebaseerd op beleidsbegrippen, daarmee laten we kansen voor maatschappelijk draagvlak voor het beleid onderbenut.

Uitslag stemmingen stelling:

Al die aandacht voor sociaal-culturele aspecten is een hype.

Het waait wel weer over.

aantallen	eens (%)	oneens (%)
per directie		
Noord	3 (20)	12 (80)
Noordwest	1 (5)	19 (95)
Oost	3 (18)	14 (82)
Zuidwest	3 (16)	16 (84)
Zuid	3 (18)	14 (82)
Landbouw (L)	2 (18)	9 (82)
GRR (G)	0 (0)	9 (100)
DN/EC (N)	0 (0)	11 (100)

**IN DE HERFSTSTORM
VIELEN DE
GOUDEN NOTA'S
OVER DE
BELOFTES
HEEN**

Loesje

POBULA 1990-1991A ANNALE WINDLOESJE

De koe als decor is net zo belangrijk als de koe als melkproducent.

Argumenten vóór:

“Een koe in de wei dat hoort bij Nederland. De koe is melkproducent maar de koe heeft meer functies. Je hebt ook vleeskoeien en koeien voor het beheer van gebieden.”

“Er is een hele discussie geweest rond het thema ‘moet de koe in de wei of niet’. Voor het publiek was dit duidelijk een belangrijke zaak.”

“Beide aspecten zijn belangrijk en voor de boeren is het goed mogelijk op beide in te springen. Koeien in de stal voor de melk en een paar in de wei voor het mooi.”

“Als de koe geen melk meer geeft, verliest die zijn landschappelijke waarde. Als de melk wegvalt, moet je het landschap niet willen behouden.”

Argumenten tegen:

“De koe heeft een economisch doel en dat moet zo blijven. Je kunt genoeg andere dieren buiten zien. Of andere dingen neerzetten, bijv. kunstkoeien.”

“De koe als decor levert niks op.”

“De koe als melkproducent is wel een voorwaarde om hem in de wei te houden.”

“De koe als decor, als we dat als samenleving belangrijk vinden, dan moeten we daarvoor betalen.”

“De koe in de wei is sterk gekoppeld aan het Nederlandse landschap. Die recreatieve status is zeer belangrijk.”

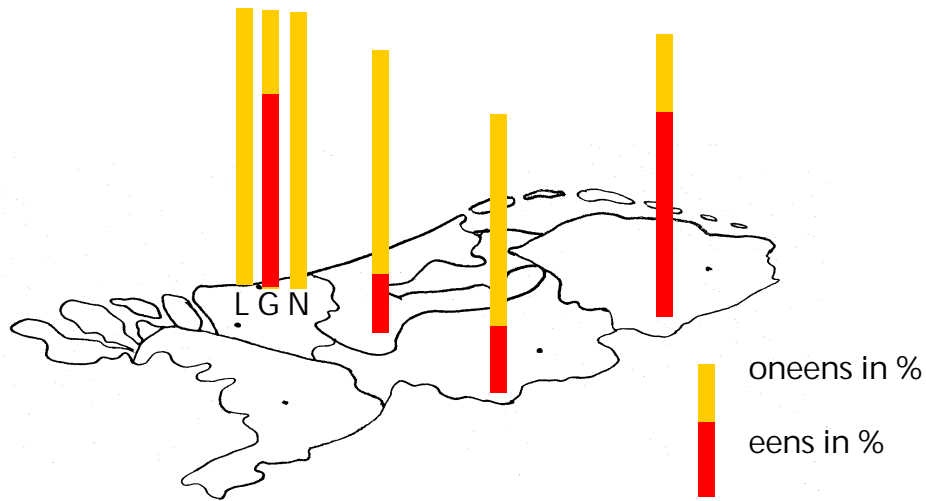
Conclusie:

Vanuit de organisatie wordt hier zeer verschillend tegen aan gekeken . Het is de vraag of de koe als decor een economische waarde kan hebben en men ziet nauwelijks mogelijkheden om de koe in het landschap te behouden als de functie van melkproducent komt te vervallen.

Uitslag stemmingen stelling :

De koe als decor is net zo belangrijk

als de koe als melkproducent

aantallen	eens (%)	oneens (%)
per directie		
Noord	11 (73)	4 (27)
Noordwest	4 (20)	16 (80)
Oost	4 (24)	13 (76)
Landbouw (L)	0 (0)	11 (100)
GRR (G)	6 (67)	3 (33)
DN/EC (N)	10 (100)	0 (0)

DE KOE

**EEN
MOBIEL
LANDSCHAPS
ELEMENT**

Loesje

Postbus 9365 6801 RA Arnhem www.loesje.nl

2.3 Stellingen van de directies

Voor de workshops hebben we aan alle directies waar we te gast waren gevraagd om zelf een stelling te formuleren over een sociaal-cultureel aspect waar zij in hun dagelijks werk veel mee te maken hebben, of dat in de (regio)directie specifieke aandacht vraagt. Vijf directies hebben daadwerkelijk een stelling aangedragen. Hieronder volgt een korte impressie van de discussie.

Leefbaarheid

is in noordwest geen probleem!

De meningen over deze stelling zijn verdeeld. Het referentiekader lijkt erg bepalend voor de uitslag van de stemming. Zo vindt een aantal mensen leefbaarheid in noordwest een non-probleem. "We leven hier in het meest welvarende deel van Nederland. Over het buitengebied hoeven we ons wat betreft leefbaarheid geen zorgen te maken. Je hebt sommige dingen niet, maar andere dingen wel die je in de stad niet hebt. In de stad is het een ander verhaal!"

Anderen bekijken de zaak vanuit een ander perspectief: "er is sprake van verlies van veel kwaliteiten: rust, ruimte, donker, stilte. En ook wat betreft voorzieningen is er sprake van achteruitgang. Bij mij is b.v. net een buslijn opgeheven. Ook wordt de polder er niet leefbaarder op met al die nieuwe rijken."

Met de beleidsbrief Plattelandsbeleid

heeft Den Haag haar randstedelijke bril afgezet.

Bij de directie Noord werd levendig over deze stelling gediscussieerd. Voor een aantal mensen getuigt de beleidsbrief echt van integraal beleid, een geïntegreerde blik op de voorwaarden die nodig zijn om het platteland te laten leven. Volgens hen slaagt de brief erin om aanknopingspunten te geven voor wat boeren en burgers (dus 10 miljoen gebruikers, waaronder stedelingen) nodig hebben. Anderen zijn het daar mee oneens en zij vinden dat den Haag geen vermogen heeft om zich in de gemeenschappen van het platteland te verplaatsen en aan te geven wat er nu echt nodig is voor de mensen die er wonen. Zij vinden dat de brief door de bril van stedelingen geschreven is en de brief zou evengoed door VROM of VWS geschreven kunnen zijn.

**Het motto 'het landelijk gebied is voor 16 miljoen Nederlanders'
gaat vooral uit van de behoefte van de stedeling,
en betekent feitelijk een ontkenning van de eigenheid van het
platteland.**

Een aantal medewerkers bij de directie GRR signaleert dat Nederland groeit naar een stad. "Zelfs in het zo belangrijke Groene Hart hebben veel dorpen jaren achter elkaar telkens de laatste 150 huizen gebouwd. Het gebied tussen de Belgische grens en de lijn Alkmaar – Deventer is nu al behoorlijk verstedelijkt. Vergelijken met andere metropolen is het echter nog steeds een groene stad. Vasthouden aan de eigenheid van het landelijk gebied is onzin. In feite is die al voor 75% verdwenen."

"Hoe kun je tegemoet komen aan de betrokkenheid van mensen bij hun omgeving en toch de kwaliteit van het landelijk gebied waarborgen?"

Anderen vragen zich af of die eigenheid van het platteland wel zo belangrijk is, immers "De eigenheid van het platteland wisselt en is al sterk in beweging". En de invloed van stedelingen op de keuzes van boeren wordt behoorlijk gerelativeerd: "Veel jonge boeren willen werken aan een mooi landschap. Die boeren vinden dat vanuit zichzelf interessant. Dat er een Hagenees komt fietsen in het weekend, dat interesseert ze nauwelijks."

**Reconstructie zonder sociaal-culturele dimensie
is destructie.**

Tweederde van de medewerkers in regio Oost is het eens met deze stelling. Reconstructie wordt gezien als een culturele opgave (ruimtelijk en sociaal). We maken het Erfgoed van de toekomst. Maar "zonder draagvlak van mensen is het destructie, of beter: obstructie. Mensen gaan er op een gegeven moment gewoon vóór liggen. Dat betekent dat je de mensen in het gebied vanaf het begin bij het proces moet betrekken."

Anderen vragen zich af of je sociaal-culturele aspecten wel mee moet nemen in de reconstructieplannen. "Is het wel een taak van LNV? Er mag meer beleid op gevoerd worden, maar er moet een relatie zijn met economische concurrentiekracht en ecologische duurzaamheid." En: "Het kan het wel heel ingewikkeld maken. Soms moet je aan de mensen in het gebied overlaten of ze dat wel willen." Ook is er bezorgdheid over een mogelijk averechts effect, want "Vertegenwoordigers uit het gebied erbij betrekken betekent niet automatisch dat je de mensen vanuit het gebied echt inwilligt. Soms kan het juist destructie betekenen."

Leefbaarheid is de software voor de hardware die ruimtelijke inrichting van het landelijk gebied heet.

Een grote meerderheid van de medewerkers van regiodirectie zuid is het eens met deze stelling. We focussen tot nu toe veel te veel op de hardware. Ook in Europees verband valt dat op: "Nederland is ten opzichte van andere Europese landen zeer gericht op het regelen van dingen. Daar staan andere landen anders in. Bijvoorbeeld cofinanciering is hier gericht op water, infrastructuur en grondaankopen. Terwijl het EU-programma zich juist meer richt op het platteland leefbaar maken voor mensen. Nederland richt zich vooral op de hardware en is daar uniek in." Maar ook binnen LNV lopen we in toenemende mate tegen de legitimatievraag aan. "We hebben alles bepaald maar waar doen we het eigenlijk voor? Voor de leefbaarheid! Je hebt de koppeling tussen hardware en software dus hard nodig."

Kanttekeningen: "Leefbaarheid is niet het enige wat telt in het landelijk gebied. Voedselveiligheid is bijvoorbeeld ook heel belangrijk." En: "We ontdekken nu wel de urgentie en de belangrijkheid van dit onderwerp, maar hoe pakken we het op? Onze instrumenten sluiten hier niet bij aan. Wat sociaal-culturele aspecten betreft hebben we op het ministerie twee linkerhanden."

De bijdrage die natuur en landschap kunnen leveren aan het versterken van de binding die mensen met elkaar en hun omgeving hebben, wordt onvoldoende benut

Alle medewerkers bij de Directie natuur zijn het met deze stelling eens. Ondanks het feit dat uit recent onderzoek blijkt dat bij jongeren in bepaalde leeftijdsgroepen de belangstelling voor de natuur niet zo groot is willen vele mensen graag dingen in de natuur doen. Meedoen aan activiteiten in de natuur kan het draagvlak voor natuurbeleid vergroten en onderlinge samenwerkingsverbanden en sociale cohesie binnen groepen in een streek versterken. Vervolgens wordt bij de beleidsuitvoering op het gebied van natuur en landschap het aanwezige draagvlak in de streek vaak te weinig benut. "Bijvoorbeeld bij de aanleg van kerkpaden in Zieuwent. Daar werd zo'n draagvlak aangeboord. De streek was er sterk bij betrokken door acties van de plaatselijke initiatiefnemers. Door het samenwerken ontstond er meer saamhorigheid en ontstond een resultaat met verschillende kwaliteiten en doelstellingen (landschap, cultuurhistorie, recreatie en mobiliteit). De overheid vroeg zich toen af of een rol in dit participatieproces wel 'paste'. Volgens sommigen ontbreekt het de overheid vooral aan durf: "We durven vaak te weinig. We zouden onzekere maar goede initiatieven meer moeten ondersteunen. Voor de zekere komt vanzelf wel geld. Maar we durven geen projecten te ondersteunen waarvan de uitkomst onzeker is."

2.4 Hoe kun je sociaal-culturele aspecten meenemen in je eigen werk?

Meer oog krijgen voor sociaal-culturele aspecten, een andere bril opzetten..... Dat is mooi gezegd, maar hoe doe je dat? En wat betekent dat voor de manier waarop je je werk doet? Op deze vragen focuste de discussie zich na het 'stellingenrondje'.

De hoofdthema's die daarbij naar voren kwamen waren: moet LNV er wel iets mee en wat is precies de rol van LNV in het landelijk gebied? Wat betekent zo'n andere bril nou voor je eigen werk? Gebeurt er al iets of niet en wat houdt het dan tegen? Wat is er nodig om het goed te kunnen doen? Wat gaat het betekenen voor de inhoud van ons werk als we sociaal-culturele aspecten een plaats geven? Dit zullen we aan de hand van concrete onderwerpen moeten gaan uitproberen .

Moet LNV het of moet de (regio)directie het wel?

Veel workshopdeelnemers blijken sociaal-culturele aspecten en wensen en waarden van mensen belangrijk te vinden. LNV 'moet' er wat mee. Het gaat immers niet alleen om de inhoud van het beleid, het is ook belangrijk voor wie je het eigenlijk maakt! Een dialoog met de samenleving is van belang. Sommige deelnemers vragen zich af hoe we tot een begrenzing van het LNV-beleid kunnen komen.

"LNV moet kiezen voor wie ze beleid wil maken, voor 100.000 agrariërs of 16 miljoen Nederlanders."

"Wij lopen als ministeries in toenemende mate tegen legitimatie aan. We hebben alles bepaald maar waar doe je het voor? Dus waar voelen wij ons verantwoordelijk voor en waarvoor bellen we andere (rijks)partners?"

"Waar LNV beleidsverantwoordelijkheid heeft wil je sociaal culturele aspecten een evenwichtige plaats geven , Waar LNV niet de beleidsverantwoordelijkheid heeft volgt een zoekproces"

Welke rol zou LNV dan 'passen'?

Het blijkt moeilijk hier een eenduidig beeld bij te schetsen. Voor de deelnemers is het in ieder geval duidelijk dat LNV keuzes zal moeten maken. Gaan we wel of niet rekening houden met sociaal-culturele aspecten? Betrekken we de wensen van bewoners en bezoekers in ons beleid? En gaan die dingen wel samen met 'sturen op hoofdlijnen'? Willen we wel 'coördinator van het landelijk gebied' worden? En zo ja, welke positie willen we dan innemen?

Ook in de relaties tot andere partners, zoals bijvoorbeeld de provincies, moeten afspraken gemaakt worden over rollen en taken. Soms zal LNV zelf met sociaal-culturele aspecten bezig gaan, maar soms is aanvullend beleid van de provincies nodig of moet het Rijk provincies stimuleren en aansturen om het te doen.

"Je moet wel duidelijk zijn over je pet: of je bent het Ministerie van LNV of je hebt de coördinerende rol. Je moet niet steeds wisselen van pet, want dat is funest."

"Je moet als Rijk notie hebben wat er speelt en zelf kijken of je er wel of niet wat mee kan."

"Puur aan de beleidskant vraagt dit om een andere formulering van beleid; meer op kwaliteit en processen en minder op kwantiteit. Op het gebied van instrumenten; meer op

hoofdpijnen, minder dichtgetimmerd. En wat betreft proces; durf eens gek te doen! Vertrouwen schenken aan andere partijen is ook een belangrijk punt.”

Sociaal-culturele aspecten in je eigen werk, wat betekent dat?

Hier komen verschillende zaken naar voren. Volgens sommigen heeft de LNV'er in het algemeen niks met sociaal-cultureel. Er wordt teveel gedacht in beleidsmatige termen en economische aspecten of het gaat altijd om de financiële realisatie van ideeën. Ook is het maar de vraag of LNV wel echt naar mensen kan luisteren en hun taal, hun wensen nog begrijpt.

“Nederland is ten opzichte van andere Europese landen zeer gericht op het regelen van dingen. Nederland richt zich vooral op de hardware en is daar uniek in.”

“Vroeger wist ik als raadslid meer van de mensen dan nu als LNV'er”

Gebeurt er al iets en zo nee, hoe komt dat?

Veel medewerkers geven aan dat ze het wel proberen, maar dat het om de een of andere reden niet goed lukt. Dit komt dan bijvoorbeeld door strakke regels en kaders die het belemmeren, doordat men niet (meer) weet hoe het moet of doordat het werk teveel vanuit het kantoor wordt gedaan. Soms zijn de taken binnen een directie ook zo strikt verdeeld dat medewerkers niet geacht worden of zich niet geroepen voelen om met sociaal-culturele zaken bezig te zijn. Of beleidsmakers willen het wel, maar beleidsuitvoerders niet.

“Leuke initiatieven worden in de kiem gesmoord door de eigen strakke kaders van LNV.”

“We ontdekken de urgentie en de belangrijkheid maar hoe dan verder? Onze instrumenten sluiten hier niet bij aan. Wat sociaal-culturele aspecten betreft hebben we op het ministerie twee linkerhanden.”

“Je komt altijd tegen de grenzen van het poldermodel aan. Er zijn beslissingen waarbij je niet kunt polderen.”

“Minder scheiding tussen beleid en uitvoering. Beleid moet zich meer bekommeren om uitvoerbaarheid. Van uitvoerende diensten kunnen we op dat gebied veel leren.”

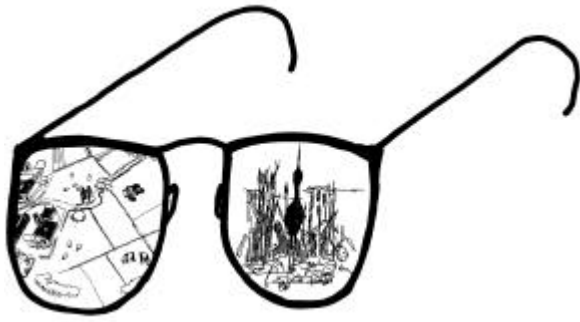
Gelukkig zijn er ook goede voorbeelden waarbij interactie met de bevolking en sociaal-culturele aspecten een plaats hebben. Sommige medewerkers geven aan dat er, ondanks de bestaande inzet, nog wel meer kan gebeuren. Een verbreding in werkveld en werkwijze kost natuurlijk ook tijd.

“We kijken al best wel veel naar bezoekers, maar weinig naar bewoners.”

“Ik wil wel nadrukkelijk zeggen dat we al heel wat doen, maar er kan nog meer energie in gestoken worden.”

“Hollandse Waterlinie en Noord-Holland-Midden; daar zijn veel burgergesprekken geweest. Dat heeft veel opgeleverd.”

Bekijk het landelijk gebied eens door een andere bril !!

Wat is er nodig om sociaal-culturele aspecten volwaardig mee te nemen?

Er is allereerst grote behoefte aan duidelijkheid. Wat verstaan we onder sociaal-culturele aspecten en wat niet? Welke rol moet of mag LNV vervullen? Welk mandaat krijgen we? Wie zijn onze partners op dit vlak en wat is hun rol? Maar er is meer nodig: een attitudeverandering binnen het ministerie: elkaar erop aanspreken, beter leren luisteren en meer lef tonen. Verder hebben we mensen met specifieke kennis en kunde nodig en de mogelijkheid om breder in de organisatie mensen te scholen op dit vlak. We moeten de belemmerende werking van regels aanpakken of nieuwe instrumenten 'op maat' ontwikkelen. We zijn goed in het opleggen van beperkingen in het landelijk gebied, maar we zijn niet zo goed in het schetsen van perspectieven. Hoe faciliteren wij nou de voorlopers of goede initiatieven? We moeten leren aansluiten op bestaande initiatieven en trends, en we moeten leren goede verbindingen te leggen tussen bewoners/gebruikers enerzijds en politiek/ambtenarij anderzijds.

"We kunnen andere partijen, gebiedstrekkers, regisseurs e.d. stimuleren om ook een andere bril op te zetten. Wij hoeven niet perse aan het stuur te zitten."

"Sterker binden aan de doelgroep van het product. Bij ieder vraagstuk jezelf de vraag stellen; waar daalt het neer? Wat is de consequentie van wat ik doe?"

"Het is dus niet zaak instrumenten te wijzigen of aan te passen. Eerst moeten we zelf kijken hoe we met een veranderende complexe omgeving omgaan in onze drukke werkomgeving."

"Ruimte maken in ons jaarplan voor de relatie met het platteland."

"Het kijken met andere ogen vraagt om ontwikkeltrajecten en onderzoek."

"Het MT moet vertrouwen geven aan medewerkers. Meer ruimte geven aan medewerkers en mensen motiveren."

"Je moet elkaar motiveren en steunen. Je moet niet opgeven, omdat je denkt alleen te staan. We bevragen elkaar veel te weinig."

"Het instrumentarium is er wel, maar het ontbreekt aan de flexibiliteit om er mee te werken. We moeten niet te rigide zijn."

"Als sociaal-cultureel bij ons taakveld hoort dan hebben we meer interactieve vaardigheden nodig."

3 Gesprekken met de bestuursraad

Interviews met de leden van de bestuursraad over sociaal-culturele aspecten in het plattelandsbeleid

(18 oktober 2001)

Om de mening van leden van de bestuursraad over de rol die ons ministerie in het landelijk gebied wil en kan spelen te peilen zijn er gesprekken met hen gevoerd.

Met name is ingegaan op de vraag waar en op welke wijze kunnen en moeten sociale en sociaal-culturele aspecten een rol in de taakopvatting van ons ministerie spelen. Hoe kan aan de verandering van de functieverbreding vorm worden gegeven?

De gesprekken vonden plaats aan de hand van de nota eclnv/2001/615

Op 18 oktober 2001 hebben ze plaatsgevonden met de leden van de bestuursraad: de heren C. Kalden, J. de Leeuw en A. Oostra. Vanuit het project 'Leven en werken in het landelijk gebied' namen deel aan de gesprekken: K. Anker (Directie Noord), H. Schmeink (KIC-Recreatie) en E. van de Wiel (EC-LNV).

Hierna zijn de belangrijkste elementen uit ieder gesprek weergegeven.

3.1 Hoofdelementen uit het gesprek met de heer Chris Kalden

1. *Op welke wijze kan de aandacht van LNV voor het landelijk gebied worden verbreed naar sociale en sociaal-culturele aspecten?*

We moeten als LNV niet bang zijn om ons met de sociaal-culturele aspecten bezig te houden. Daarbij is het van belang te beginnen bij de sociaal-culturele componenten van ons huidige beleidsveld dus uitgaan van de beleidsthema's waar we beleidsverantwoordelijkheid voor dragen. Probeer van daaruit de verbreding te krijgen. Uiteindelijk gaat het om zowel verdieping (sociaal-culturele aspecten van de LNV-thema's) als verbreding (aandacht voor niet-LNV-thema's). Je komt daar vanzelf op uit als je vanwege de beleidseffectiviteit op zoek gaat naar de achterliggende elementen van het LNV-beleid. LNV wil vanuit de kwaliteiten van het landelijk gebied denken en niet vanuit problemen. Dit is een andere blik dan andere departementen hebben, zo blijkt uit contacten met VWS en SZW (over arbeid en zorg). LNV kiest voor deze manier van werken want wanneer je de kwaliteit weet te definiëren dan zie je de "distance to target" en kun je doelgericht werken.

2. *Aan het landelijk gebied worden de volgende functies toegekend: de productiefunctie, gebruiksfunctie voor wonen, werken en recreëren en de voorraadfunctie. Hoe kijkt u tegen de gelijkwaardigheid van deze functies aan?*

Let op het woord gelijkwaardigheid, als je spreekt over gelijkwaardigheid van de functies in het landelijk gebied: wat betekent dat? Wat is het afwegingskader? Gelijkwaardigheid heeft een kwalitatieve betekenis; je kunt dit niet op een kwantitatieve manier benaderen. Het is gebaseerd op de waarden en normen die je hanteert.

Het is een goede methodiek goed om de achterliggende normen en waarden expliciet te maken. Daar gaat het bij LNV vaak fout. We houden onbewust of impliciet wat onze waarden zijn. Oppositionele discussies ontstaan vaak hierdoor. Door met actoren de achterliggende waarden expliciet te maken kun je uitvinden wat je bindt en daarnaast kun je uitspreken naar elkaar en wederzijds respecteren wat voor eenieder heilig is. Vaak worden in discussies over LNV-thema's de achterliggende normen en waarden verpakt in ecologische of economische maatregelen. Door het uit elkaar te rafelen komen de sociale

en sociaal-culturele aspecten weer in beeld. Hiermee creëer je de mogelijkheid om alle aspecten van het vierluik in beeld te brengen en op basis daarvan te kiezen.

3. *Is LNV voldoende toegerust om de functieverbreiding vorm te geven in haar beleid? Heeft LNV de kwaliteiten, instrumenten en daadkracht daartoe? Verwacht u dat de regiodirectie daarbij het voortouw nemen?*

Bij de LNV beleidsthema's loop je gauw tegen de grenzen van het LNV beleidsterrein aan. Je moet de andere aspecten dus wel meenemen. Het gaat hierbij om je rol en de instrumentenkoffer (methoden en technieken) die je ter beschikking hebt. LNV heeft moeite om een stap richting de niet-traditionele beleidsterreinen te zetten. Ook hebben we nog geen gevarieerde toolbox ter beschikking. We moeten bijvoorbeeld niet "dialogoog" of "systeemdenken" als alleen zaligmakend neerzetten. We moeten keuzemogelijkheden hebben en dan kijken wat met de gegeven problematiek/uitdaging matcht.

Bij de sociaal-culturele aspecten is een belangrijke rol weggelegd voor de regiodirecties. Zij moeten lef tonen en een eigen gezicht in de organisatie durven te hebben. Daarbij komen vragen aan de orde als: hoe realiseer je "het verdiepen en verbreden" en hoe voorkom je dat je als regiodirecties geïsoleerd komt te staan. Een goed voorbeeld is het initiatief om met de relevante directies de discussie over de sociaal-culturele aspecten aan te gaan op basis van de beleidsbrief plattelandsbeleid (de workshops). Dit is de afronding van een zoekproces en het biedt een basis om met deze onderwerpen verder te gaan.

4. *In de tabel (zie pagina 5) zijn voorbeelden genoemd waarbij een betere samenhang tussen economisch, ecologisch en sociaal-cultureel wenselijk is. Wij willen met u praten over het MKZ-beleid, op welke wijze kunnen sociaal-culturele aspecten in dit beleid worden vormgegeven?*

Bij de MKZ-bestrijding is er aandacht gekomen voor de hobby dierhouderij. Dit is een onderwerp dat nog volstrekt niet is uitgekristalliseerd. Het is niet goed als je bij een dergelijk onderwerp al stelling neemt. In zijn algemeenheid is LNV slecht in het neerzetten van thema's. We zoeken al gauw naar oplossingen. De hobby dierhouderij is een thema dat nog in de agendafase zit. Leg het vraagstuk dan neer bij bijvoorbeeld LTO-Nederland en bij de dierenbescherming en ga het debat aan zonder op voorhand stelling te nemen.

Tijdens een crisis is er geen ruimte voor discussie over beleid. Echter in de periode na de crisis is een heroriëntatie op de maatschappelijke belangen zinvol. Wijziging van beleid is geen voorop gesteld doel, maar een dialoog over achterliggende normen en waarden en het inzichtelijk krijgen waar voor ieder ruimte zit en waar niet. De MKZ-bestrijding zou bij een nieuwe uitbraak nog voor 95% op dezelfde manier gaan. Er is een politiek debat nodig om een breder blikveld bij de MKZ-bestrijding te kunnen bewerkstelligen. Zo'n debat heeft geen betekenis zonder maatschappelijke actoren. LNV dient leidend te zijn bij dit debat. Ook al is zo'n discussie emotioneel, dan kan het een kwalitatief hoogwaardige discussie zijn. Er is niets zo hard als emoties!

3.2 Hoofdelementen uit het gesprek met de heer Johan de Leeuw

1. *Op welke wijze kan de aandacht van LNV voor het landelijk gebied worden verbreed naar sociale en sociaal-culturele aspecten?*

Sociaal maatschappelijke aspecten moeten departementaal breed ingezet worden. Daarbij geldt dat je als departement niet alles zelf hoeft te weten je kan ook aftappen van andere organisaties.

2. *Aan het landelijk gebied worden de volgende functies toegekend: de productiefunctie, gebruiksfunctie voor wonen, werken en recreëren en de voorraadfunctie. Hoe kijkt u tegen de gelijkwaardigheid van deze functies aan?*

Gelijkwaardige functies is een verbreding die logisch is voor LNV. De verschuiving naar rechts in de tabel is logisch. Het zoekproces is naar hoe dit vorm te geven.

Het belang van de landbouw staat ter discussie, ook in dit kabinet. Hier komt het belang van achterliggende normen en waarden van waaruit je naar de landbouw kijkt als thema terug.

Er is in het kabinet volop discussie over grenzen tussen stad en platteland. Het is de vraag of de rode en groene contouren behoud en ontwikkeling van de kwaliteit van stad en land garanderen. Komt de scheiding de ruimtelijke kwaliteit ten goede?

Het kabinet zit op de lijn van een grote groene tuin en een stedelijke woonomgeving.

Vragen daarbij zijn: wat is de rol van landbouw dan in die stadstuin? Moet die er nog wel zijn?

LNV is van mening dat landbouw belangrijk is voor het landelijk gebied. Verbreding is goed maar primaire landbouw is ook van belang. Voor veel grote bedrijven (bijv. Unilever) is Nederland door logistiek en kennis interessant. Dit moet je lardereren met primaire landbouw.

Bij een toenemende samenhang tussen landelijk en stedelijk moet je ook stedelijke sociaal maatschappelijke aspecten gaan bekijken en betrekken. Dat staat nu al in SGR 2 en vijfde nota RO.

- 3. In de tabel zijn voorbeelden genoemd waarbij een betere samenhang tussen economisch, ecologisch en sociaal-cultureel wenselijk is. Welke onderwerpen lenen zich goed hiervoor. Ziet u daarbij een rol voor de regiodirecties?*

In het LNV-beleid moeten we sociaal maatschappelijke aspecten meer een plek geven dan nu gebeurt. Dat regiodirecties het oppakken is een goede zaak. Het is van belang om na te gaan hoe we op een hanteerbare manier sociaal-maatschappelijke aspecten meenemen in de instrumenten.

Bij Reconstructie zijn sociale en sociaal-culturele aspecten van belang. Bij de Waddenzee is dat anders, daar zijn sociaal-maatschappelijke aspecten van minder belang dan bijvoorbeeld windmolens en boringen. Bij de Waddenzee geldt: de aard en de karakteristiek van het gebied gaan voor alles. Ecologisch is primair. Economisch, leefbaarheid etc. is wel belangrijk maar niet primair.

Veenkoloniën zitten meer op een lijn met reconstructie. Daar is de leefbaarheiddoelstelling wel juist bepalend. Naar mijn idee leent de Veenkoloniën zich voor eenzelfde aanpak als de Reconstructiegebieden. Het landschap is belangrijk maar wel te koppelen met andere aspecten. Het Hunze-project is daarbij een goed voorbeeld. Dit zou een mooi voorbeeld zijn voor aanpak van de veenkoloniën.

Ook bij Provinciale en Nationale Landschappen zijn sociaal-culturele aspecten aan de orde. Deze zijn hier samen genoemd omdat LNV beleidsmatig geen verschil maakt tussen provinciale en nationale landschappen.

- 4. Wij willen met u verder praten over de Reconstructie, op welke wijze kunnen sociaal-culturele aspecten in dit beleid worden vormgegeven?*

Bij Reconstructie heeft het Rijk een beperkte maar vooral de provincie een hele grote rol. Het Rijk geeft een inhoudelijk toetsingskader maar dat is beperkt. De provincie moet het oppakken m.b.v. toetsingscommissies ed. In het beleidskader hebben sociaal-maatschappelijke aspecten overigens wel een rol. Bij Reconstructie moeten alle aspecten aan bod komen.

- 5. Er is weliswaar een artikel over opgenomen maar sociaal-culturele aspecten zijn niet opgenomen in het Toetsingskader. Door de samenstelling van de Reconstructiecommissie is niet zondermeer een van de leden expliciet verantwoordelijk voor deze aspecten. Moet je wachten tot het moment waarop tussentijds getoetst wordt terwijl nu al de kwetsbaarheid duidelijk is?*

Hier ligt een interessant punt. Misschien moet er eerder een peilstok bij Reconstructie komen dan pas bij tussentijdse toetsing. Dan is eerder duidelijk welke aspecten er nog niet voldoende inzitten. De sociaal-culturele aspecten zijn tot nu toe buiten beschouwing gebleven omdat we daar onvoldoende aandacht voor hadden.

Bij de uitwerking daarvan denk ik vooral aan twee thema's: hoe kunnen we de dialoog tussen boer en burger stimuleren. Wat zijn de verwachtingen van bewoners ten aanzien van het landelijk gebied.

Als LNV moeten we zelf onze gedachten over de onderlinge samenhang laten gaan.

Agenderen is dan een belangrijk punt maar er moet ook wel een concreet toetsingskader zijn. Het SCP of een van de andere grote instituten kunnen hier een grote rol bij spelen. Dit zou bijvoorbeeld een opdracht voor het SCP kunnen zijn. Schnabel van het SCP gaf aan dat tot nu toe eigenlijk helemaal niet gekeken is naar het landelijk gebied. Hier komt verandering in. Aanleiding was de vraag aan Schnabel van de Minister: Waarom blijven boeren boeren? Als vervolg daarop vinden binnenkort gesprekken plaats over een opdracht aan SCP.

6. Welke aanknopingspunten ziet u om binnen LNV met sociale en sociaal-culturele aspecten verder te gaan?

Vanuit de Bestuursraad geven we een positieve stimulans onder meer in de volgende nota's:

- In de beleidsbrief platteland staat een helder verhaal;
- Een paragraaf is opgenomen in de jaarbrief;
- Er zijn kristallisatiepunten vanuit een paar grote projecten zoals SGR-2. Het is zinvol een gesprek over invulling te voeren met de projectleider van SGR-2.

3.3 Hoofdelementen uit het gesprek met de heer Ate Oostra

Het inleidend gesprek richt zich vooral op kennismaking. Het vervolggesprek richt zich op de Veenkoloniën.

1. Wat is de opgave van LNV voor de Veenkoloniën?

De centrale vraag voor de Veenkoloniën is: "Hoe ga je ontwikkelingen in gang zetten om een terugval van inkomen op te kunnen vangen? Aanleiding voor inzet in Veenkoloniën is dat conform Nederlands beleid (in overeenstemming met EU-lijn) over een paar jaar (vanaf 2006) de ondersteuning voor fabrieksaardappelen wegvalt. De basisgedachte is: om nu reeds ontwikkeling in gang te zetten om terugval in agrarisch perspectief op te vangen.

2. Op welke wijze kan LNV hieraan bijdragen?

Het belangrijkste is om kansen te creëren voor het gebied. Deze kansen zijn er: het is het laatste lege stuk Nederland, Creëer een combinatie van tierigheid/recreatie en rust. Dus zorg voor een aantrekkelijk landschap met begaanbare kanaaltjes, bos en water. Daarbij is het belangrijk om agrariërs een helder perspectief te bieden. Dit moet ingaan op: hoe ziet bij een geliberaliseerd landbouwbeleid de landbouw in Nederland eruit. De Europese dimensie is hierbij dominant. De landbouw ondergaat een metamorfose. Vragen daarbij zijn: hoe gaat de melkveehouderij eruit zien: wel koeien in de wei, maar ook op de stal.

3. Hoe positioneer je je als LNV ten opzichte van andere actoren?

De bemoeienis van LNV is anderen te porren om een coherent beleid te maken ten aanzien van het gebied. Hierbij hoort zeker ook het terrein van voorzieningen. De planvorming moet afgestemd zijn op bewoners en bezoekers. LNV heeft ervoor gekozen om bij de

Veenkoloniën de coördinerende rol naar zich toe te trekken. Nadruk ligt daarbij niet zozeer op nieuwe beleidsontwikkeling maar vooral op het beter benutten van de bestaande potten (Kompasgelden) Het belangrijkste daarbij is dat de regio's zelf met een plan komen. Wat je in het gebied wilt is een vonk. Deze ontbreekt tot nu toe.

De rol van LNV is om te delegeren. Belangrijk daarbij is dat niet iedere directie op zijn pot geld blijft zitten. Het formuleren van ideeën moet zo dicht mogelijk in het veld plaatsvinden. LNV moet daarbij wat vrijer opereren, sturen op afstand. Werk daarbij vanuit delegatiemodel: wel checken en verantwoorden.

4. Welke rol ziet u hierbij voor de regiodirectie?

Voor het welslagen van het veranderingsproces in de veenkoloniën zijn lokale bestuurders belangrijk. Partnership is voor LNV belangrijk, het is belangrijk voor Directie Noord om hierin te investeren.

5. Wat is belangrijk bij de uitwerking van het plattelandsbeleid voor LNV.

Het belangrijkste is de interdepartementale afstemming: het blijkt dat de papieren afspraken die we met elkaar maken nauwelijks werken. We spreken alsmaar contouren af. Natuur is een steviger 'walletje'. In het Waddengebied heeft de status 'natuur' wel geholpen.

6. Hoe kijkt u aan tegen de omslag van LNV naar het Ministerie van het landelijk gebied?

Dit zou bij de kabinetsformatie geregeld moeten worden. De rol LNV is 'Hoeder van het landschap'.

WOLKENVELDEN

IS DAT
EEN NIEUW
LANDBOUWPRODUCT

Loesje

Postbus 1045 6801 BA Arnhem www.Loesje.nl

Colofon

Rapport 2002/120

Dit rapport is gemaakt in opdracht van de werkgroep landelijk gebied (opdrachtgevers van het project leven en werken in het landelijk gebied). Deze opdrachtgevers zijn: de directies GRR (Nico Beun en vanaf jan. 2002 Albertha Papma), Noord (Kees Anker) en Oost (Peter te Velde)

Redactie: Ellen Reuver

Tekstbijdragen van: Ellen Reuver
Hanneke Schmeink
Loek Treep
Marije Veer
Alie Verhoek
Petra Welboren
Erna van de Wiel